

Nr 235.

Av herr Juhlin, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 155, angående anordnande av en statens vårdanstalt för alkoholister.

I proposition nr 155 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen anvisa erforderliga medel för anordnande av en statens vårdanstalt för alkoholister å kronoegendomen Venngarn. Då emellertid undertecknad i egenskap av inom civildepartementet tillkallad sakkunnig haft tillfälle deltaga i utredningen av frågan om beredande av anstaltsvård åt alkoholister och därunder kommit till en uppfattning, som icke överensstämmer med, vad Kungl. Maj:t nu föreslagit, anser jag mig böra inför riksdagen framlägga denna min avvikande uppfattning. Jag vill därmed ock bereda riksdagen tillfälle till en allsidig prövning av de olika förslag, som i ämnet framförts.

Till en början bör då erinras, att frågan om anordnandet av en statsanstalt varit föremål för behandling av trenne olika kommittéer, nämligen

1:o) av särskilda inom justitiedepartementet våren 1913 tillkallade sakkunniga (justitiedepartementets sakkunniga), herrar häradshövding Linders, direktör Reutercrona och doktor Sebardt;

2:o) särskilda inom civildepartementet hösten 1913 tillkallade sakkunniga (alkoholistanstaltskommittén), herrar riksdagsmannen Carl Ekman, byråchefen Huss, stadsläkaren von Post samt undertecknad; samt

3:o) särskilda inom civildepartementet våren 1914 tillkallade sakkunniga (civildepartementets sakkunniga), herrar häradshövding Linders, arkitekten Lundegårdh och stadsläkaren von Post.

Den förstnämnda av dessa beredningar (justitiedepartementets sakkunniga) utarbetade alternativa förslag till anstalt, förlagd till Venngarn eller annan plats, samt med eller utan anlitan av de å Venngarn förut befintliga byggnader. Vad beträffar anstaltens planläggning uttalade dessa sakkunnige sig för ett paviljongsystem. Ingen av de följande beredningarna har emellertid av kostnads- och andra skäl kunnat

ansluta sig till detta förslag, som ej heller upptagits av Kungl. Maj:t i annan mån än i fråga om förläggningsorten.

Den andra beredningen (alkoholistanstaltskommittén), vars uppdrag avser alkoholistanstaltsvårdens ordnande i allmänhet, i vad detta ankommer på staten, har i anslutning till interneringslagens bestämmelser, fattigvårds- och nykterhetskommittéernas betänkanden i ämnet, myndigheters utlåtanden samt frågans behandling hos Kungl. Maj:t och riksdagen klargjort principerna för alkoholistvården samt framlagt en allmän plan för dess ordnande och för den samverkan, som därvid skulle äga rum mellan staten, landsting, kommuner ävensom korporationer och enskilda. Såsom ett led i denna plan har kommittén framlagt förslag till en statsanstalt, förlagd till kronoegendomen Ädö i Båven. Till kommitténs principuppfattning rörande anstaltsvården samt dess därpå grundade allmänna plan för en statsanstalt synas samtliga vederbörande hava anslutit sig. Kungl. Maj:ts proposition i ämnet ansluter sig ock till kommitténs förslag i dessa delar.

Då emellertid nykterhetskommittén vid sin behandling av anstaltskommitténs förslag framfört den meningen, att anstaltens förläggning till Venngarn i stället för till Ädö skulle dels möjliggöra vissa provisoriska anordningar och därmed interneringslagens tidigare ikraftträdande, dels ock ett definitivt anordnande med mindre kostnad för statsverket, föranstaltade Kungl. Maj:t om den nyssnämnda tredje beredningen. Dennas uppgift var att utarbeta förslag till statsanstaltens förläggande till Venngarn och undersöka kostnaderna härför. Föredragande departementschefen framhöll särskilt vikten av att göra anordningarna så billiga som möjligt. Denna beredning (civildepartementets sakkunnige) följde de givna anvisningarna på sådant sätt, att de utarbetade ett förslag till en anstalt, delvis förlagd till Venngarns slott men huvudsakligen till en nyuppförd anstaltsbyggnad, i allt väsentligt anslutande sig till den av alkoholistanstaltskommittén föreslagna, ehuru av något mindre storlek och med vissa andra inknappningar. Detta sistnämnda förslag har nu av Kungl. Maj:t accepterats och upptagits i propositionen.

Anläggnings-
kostnaden.

Då kostnadshänsyn uppenbarligen varit den för Kungl. Maj:ts ståndpunkt i frågan avgörande, torde det vara lämpligt att till närmare granskning först upptaga denna sida av saken.

Granskning
av förslagen.

För en jämförelse i detta avseende mellan de olika aktuella förslagen — å ena sidan alkoholistanstaltskommitténs och å andra sidan civildepartementets sakkunniges, av Kungl. Maj:t upptagna förslag —

kräves till en början en undersökning, i vad mån de båda förslagen verkligen kunna realiseras för de uppgivna beloppen.

Vad till en början angår kostnadsberäkningen för *Venngarnsförslaget*, så har det syntts förvånande, att de sakkunnige och med dem Kungl. Maj:t ansett sig icke behöva upptaga kostnaderna för redskapslider, för stall, för utvidgning av ladugården samt för tvättstuga, vilka vid domänintendentens syn förklarats nödvändiga (prop. s. 64) och vilkas behövlighet ej heller av de sakkunnige bestritts. Den beräknade kostnaden för dessa arbeten, 22,053 kronor, bör sålunda upptagas, då den i varje fall blir oundviklig under de närmaste åren.

Venngarn.

Enligt vad överintendentsämbetet framhållit (prop. s. 73) måste vidare värme- och belysningsledningar inom Venngarns slott av pietetsskäl utföras på ett sätt, som med 2,000 kronor ökar den beräknade kostnaden därför.

Vidare har överintendentsämbetet påpekat, att beloppet för oförutsedda utgifter samt arkitekt- och kontrollantarvoden böra ökas med 11,251 kronor 65 öre. Häremot har föredragande departementschefen anført, att arvode åt arkitekt och andra under utredningarna anlitate fackmän särskilt debiterats under utredningen och sålunda ej behöva nu beräknas. Denna invändning synes emellertid bero på en missuppfattning; då inga arbetsbeskrivningar eller detaljritningar uppgjorts på frågans nuvarande stadium, lär nog det av överintendentsämbetet påyrkade tillägget vara nödvändigt.

Det synes så mycket mera förvånande, att departementschefen sökt komma ifrån nämnda utgiftspost, som även de nu föreliggande ritningarna måste omarbetas. Överintendentsämbetet liksom medicinalstyrelsen har fäst uppmärksamheten på, att i de många 3-patientrummen golvytan per patient endast vore 5,27 m² och kubikrymden blott 17,39 m³. Då departementschefen i anledning härav förklarat sig vilja vid byggnadens utförande tillse, att dessa mått uppgå till resp. 6 m² och 18 m³ per patient, lär det vara oundvikligt att åtminstone omarbета ritningarna, eventuellt något öka byggnadens storlek. I varje fall föranledes härav någon ökad kostnad utöver den av överintendentsämbetet angivna.

Till den av departementschefen beräknade kostnaden för Venngarnsanstaltens anordnande, utgörande:

för byggnader	kr. 325,000
» inventarier	» 80,000
<hr/>	
eller sammanlagt kr. 405,000	

skulle alltså läggas

för smärre uthus m. m.	kr. 22,053: —
» värme- och belysningsledningar, ökning	» 2,000: —
» oförutsedda utgifter, arkitekt- och kontrollantarvode m. m., ökning minst	» 11,251: 65
<hr/>	
eller sammanlagd ökning	kr. 35,304: 65

*Venngarnsförslaget*s slutsumma bör således rätteligen upptagas till i runt tal *minst 440,000 kronor*.

Ådö.

Beträffande Ådöförslaget läser ingen annan ändring behöva ifrågakomma än den av överintendentsämbetet (prop. s. 41) påpekade ökningen av anläggningskostnaderna med 11,000 kronor, vadan kostnadsplanen skulle te sig på följande sätt:

byggnadskostnader (inklusive ersättning till arrendator).....	kr. 496,200
inventarier	» 68,000
<hr/>	
eller tillsammans	kr. 564,200

Att märka är emellertid, att — såsom ock departementschefen erkänt — vissa i Venngarnsförslaget tillämpade förenklingar med avseende å anstaltsbyggnadens anläggning kunna genomföras även beträffande Ådöförslaget. I några fall kan den därav föranledda kostnadsminskningen tämligen nära beräknas. Enligt meddelande från arkitekten lära följande besparingar på detta sätt stå att vinna:

takets beklädnad med plåt i stället för tegel, prisskillnad pr kvm 0.80 å 2,350 kvm	kr. 1,830: —
träbjälklag och fernissade golv i stället för Svea-bjälklag och korkmattor, prisskillnad 5 kronor pr kvm å 1,830 kvm. »	9,150: —
torvmullsklosetter i stället för W. C.	» 1,600: —

De nu angivna avdragen, som äro synnerligen lågt beräknade, skulle medföra en besparing av sammanlagt 12,580 kronor. Då därjämte i Ådöförslaget upptagits kostnaden för anordningar, som alldeles saknas i Venngarnsförslaget — t. ex. för mejeri och bibliotek — ävensom till dyrbarare materiel, såsom Viktoriaplattor i toalett- och badrum (Venngarnsförslaget har asfalt) o. s. v., läser *Ådöförslaget*s slutsumma, om det bygges efter samma normer som i Venngarnsförslaget använts, med säkerhet *icke överskrida kronor 550,000*.

Den nu gjorda undersökningen ger vid handen, att den verkliga kostnaden för de båda föreslagna anstalternas bringande i färdigt skick skulle bliva:

enligt regeringens förslag (Venngarn)	kronor 440,000
» kommitténs » (Ådö)	» 550,000

Jag anser mig emellertid böra tillägga, att — efter den kännedom om saken jag vunnit under mitt deltagande i utredningarna — alkoholistanstaltskommitténs förslag med säkerhet kan utföras inom ramen av nu angivna summa, men att regeringsförslaget icke kan det. Man får ett bestämt intryck av, att civildepartementets sakkunnige allt för villigt ställt sig till efterrättelse departementschefens order om att åstadkomma ett billigt förslag. I brist på tillgång till detailsiffror kan någon närmare granskning icke här verkställas, men torde vissa slutsatser kunna dragas redan vid en jämförelse mellan kostnadsberäkningarna för regeringens förslag (s. 66) och justitiedepartementets sakkunniges alternativ II (s. 15) båda avseende en statsanstalt å Venngarn för 100 patienter med därvarande huvudbyggnad utnyttjad för administrationslokaler och till bostäder. Visserligen äro förslagen ej i allo jämförliga, då det senare förslaget upptager två patientpaviljonger och en köksbyggnad. Enbart härigenom förklaras dock icke skillnaden i förslagens i propositionen upptagna slutsummor, resp. 325,000 och 523,000 kronor. Påpekas må t. ex., att medan kostnaderna för vatten- och avloppsledning i båda förslagen upptagits till 42,000 kronor, värmeledningarna i det tidigare uppgjorda förslaget beräknats till 57,400 kronor (55,000 + 2,400), i det senare till 30,200; vidare att i det förra förslaget anvisats 20,000 kronor till »restaurering av huvudbyggnaden», i det senare 7,000 kronor till »ändringar i slottet» o. s. v.

Med tanke därpå att knappast några av de redan befintliga lokaler, som man på Venngarn skulle komma att utnyttja, befinna sig i fullgott skick, kan man med full visshet beräkna, att riksdagen framdeles skall få mottaga ständiga anslagsäskanden för reparationer samt för olämpliga byggnaders ersättande med nya och för anstalten mera lämpade. Det skadar måhända ej att i detta sammanhang erinra om anläggningen av anstalten Bona, för vilken riksdagen år 1902 anvisade 395,000 kronor, men där för reparationer av gamla byggnader samt kompletteringsarbeten sedermera efter hand måste beviljas ytterligare tillhopa 143,000 kronor.

Uppmärksammas bör ock, att frågan om anstaltsbyggnadens plats vid Venngarn icke kan anses löst, utan tills vidare lämnats öppen. Mot den plats, som civildepartementets sakkunniga med stöd av verkställd undersökning av grundförhållandena föreslagit, hava gensagor av pietets-skäl riktats av vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien samt över-intendentsämbetet. Departementschefen antyder, att dessa myndigheters synpunkter kunna beaktas genom anstaltsbyggnadens förläggande till annan plats, som sedermera kan bestämmas. Det för sådant uppskov framkomna skälet, att tid saknats för vidare undersökning, kan knappast vara allvarligt menat, då sådan undersökning icke kräver mera än några dagar. Uppenbarligen har det befunnits riskabelt att nu taga fast position i detta spörsmål. Det kan dock vara av alldeles grundläggande betydelse för kostnaderna, då i anstaltsbyggnaden som bekant skall ingå en källarvåning, som helt utnyttjas för anstaltens behov.

*Kostnad per
patient.*

Ehuru sålunda den ovan beräknade totala anläggningskostnaden enligt regeringsförslaget med all sannolikhet kommer att väsentligt överskridas, må den emellertid nu användas för en jämförelse mellan *kostnaden per patient* enligt de båda här behandlade förslagen.

För att en sådan jämförelse skall bli korrekt, böra naturligtvis samma normer för beläggning tillämpas. Då de i Ådöförslaget upptagna dagrummen uteslutits i Venngarnförslaget och utrymmet i stället utnyttjats till patientrum, är det självklart riktigt att räkna med Ådöförslagets dagrum som patientrum. Då vidare kostnadsförslag föreligga med beräkning av en luftkub per patient om dels 20 kbm. dels 17,39 kbm., torde det vara lämpligt att låta jämförelsen avse båda dessa alternativ, nämligen

- a) kostnad per patient med fordran på minst 20 kbm. luftkub,
- b) kostnad per patient med fordran på minst 17,39 kbm. luftkub.

I båda förslagen ingår eventuellt utnyttjande av de utvidgnings-möjligheter, som kunna stå till buds, utan särskilda nybyggnader (se prop. sid. 36 och 66 o. s. v.). Härvid torde vara överflödigt räkna med mer än det till grund för Kungl. Maj:ts kostnadsförslag liggande utrymmet av 17,39 kbm. per patient. På detta sätt uppkommer ytterligare ett alternativ, nämligen

- c) kostnad per patient med fordran på minst 17,39 kbm. luftkub, samt med anstalten utvidgad så långt ske kan utan nybyggnader.

Med avseende å sistnämnda alternativ bör emellertid märkas, att icke hela det genom utvidgningen erhållna utrymmet kan disponeras för patienter utan delvis ock torde böra avses för ökad vårdpersonal.

Då emellertid vid Venngarn utvidgningsmöjligheterna äro mindre, så att behovet av bostad för ytterligare vårdpersonal är mindre och kan tänkas tillgodosett utanför anstaltsbyggnaden (naturligtvis med särskild kostnad, som dock här ej medräknas), så har i efterföljande kalkyl endast för Ådöförslaget avdrag gjorts för berörda ändamål (48 patienter i stället för 60).

Vidare måste i fråga om detta alternativ upptagas kostnad för utvidgningens utförande, för komplettering av inventarier och dylikt. Med ledning av uppgifter från vederbörande arkitekt har denna kostnad för vartdera förslaget beräknats till 1,000 kronor per patient, vilket torde vara fullt tillräckligt, då utvidgningen bör ske efter hand, så att patienternas arbete i stor utsträckning kan nyttiggöras för ändamålet.

Anmärkas må slutligen, att vid en utvidgning på nu angivet sätt av anstaltens vårdkapacitet det torde bli nödvändigt att anordna utspisningen i två lag. En sådan anordning, som redan praktiseras vid åtskilliga inrättningar av jämförligt slag, läser icke medföra några avsevärda olägenheter.

Då det synes olämpligt att betunga denna framställning med de utförda detaljberäkningarna rörande de olika alternativens vårdkapacitet och kostnad per patient, vill jag här endast framlägga resultaten, vilka te sig på följande sätt.

	Hela anläggningskostnaden		Antalet patienter		Kostnad per patient	
	Ådö kr.	Venngarn kr.	Ådö kr.	Venngarn kr.	Ådö kr.	Venngarn kr.
Alternativ A	550,000	440,000	132	88	4,167	5,000
B	550,000	440,000	152	104	3,618	4,231
C	598,000	460,000	200	124	2,990	3,710

Härav framgår, att enligt samtliga alternativen anläggningskostnaden per patient ställer sig väsentligt billigare enligt Ådöförslaget än enligt Venngarnförslaget; skillnaden till Ådöförslagets fördel växlar mellan 833, 720 och 613 kronor. Alternativet C enligt Ådöförslaget realiserar till och med det av departementschefen eftersträfvade målet att hålla anläggningskostnaden per patient under 3,000 kronor.

Innan jag härefter övergår till ett skärskådande av den lika viktiga frågan om de blivande årskostnaderna, nödgas jag något uppehålla mig vid vissa spörsmål rörande de blivande patienterna och deras behandling.

Patienterna. Enligt den uppfattning, som hävdats av samtliga vederbörande, bör staten icke åtaga sig alla de direkta anordningarna för vården av internerade alkoholister utan begränsa sig till väsentligen tvänne kategorier av dem, nämligen dels de för eget liv eller andras personliga säkerhet *farliga*, dels sådana *svårhanterliga* patienter, för vilkas omhändertagande fordras större lokala och personliga resurser samt eventuellt anlitaandet av strängare tvångsmedel. Ansvar för att anordna vård åt övriga internerade alkoholister skulle falla på landsting och kommuner; det förutsättes dock att även vissa allmännyttiga föreningar o. dyl. skola finnas villiga att upplåta anstalter för interneringsförfarandets tillämpning. Förutsättningen för att landsting, kommuner och föreningar skola kunna utan allt för stora svårigheter fullgöra sin andel av uppgiften, är emellertid givetvis, att staten tar hand om de nyssberörda svåraste fallen. Statsanstalten skulle sålunda komma att innehålla ett urval av de mest förhärdade, våldsamma och degenererade alkoholisterna i landet. Det är ju också självklart, att fattig- och sjukvårds- samt polismyndigheterna skola på det ivrigaste sörja för att just dylika typer, som fördärva sina hem samt ställa till ständiga oordningar på gator och vårdinrättningar, skola först och främst bliva internerade. Med avseende å sådana blir ej heller vårdkostnaden avskräckande, då de i alla händelser medföra ständiga besvär och kostnader.

Antal. Lika litet som man kunnat med någorlunda säkerhet beräkna hela antalet av de fall, där internering behöver ifrågakomma, lika litet är det möjligt exakt fastställa antalet fall, som behöva och bära tagas om hand av en statsanstalt med dess större resurser. I alla de beräkningar, som gjorts, senast av departementschefen, har också uttryckligen betonats, att man rört sig med minimala. Endast som ett tankeexperiment skall jag tillåta mig här göra en summarisk kalkyl. Antag följande antal verkligt farliga och svårhanterliga alkoholister: för Stockholm 20, för Göteborg 10, för Malmö, Norrköping och Gävle vardera 5, för 15 andra större städer vardera 2, samt för 200 andra städer och stadsliknande samhällen vardera 1, så kommer man till ett antal av 275 dylika individer — den egentliga landsbygden alldeles oberäknad. Ingen lär vilja bestrida, att dessa siffror äro minimisiffror, att det vore högst nödigt att omedelbart få alla dessa internerade, helst på statsanstalt,

på det att icke andra anstalter må se sin verksamhet väsentligen försvårad genom patienter, som störa ordningen och skadligt inverka på medpatienterna. Ehuru de nuvarande enskilda alkoholistanstalterna alltid söka välja sitt patientmaterial — redan den omständigheten att de endast mottaga frivilliga patienter visar ju hän på ett helt annat slag av människor — ser man ständigt i deras årsberättelser klagomål däröver, att en eller annan genom sitt uppförande förorsakat de största svårigheter. När man därför nu med interneringslagen vill, så att säga, åstadkomma en bottenskrapning bland alkoholisterna och främst nå de svåraste, för anhöriga och samhället mest skadebringande typerna, blir det sålunda särskilt angeläget att kunna tillräckligt differentiera vården och befria de lokala anstalterna från de svåraste fallen. Endast härigenom blir det möjligt att få till stånd friare och billigare anstalter, som upprättas och skötas av landsting, kommuner, föreningar eller andra, för vården av det stora flertalet alkoholister, som visserligen måste interneras, men dock icke äro så svåra, att de icke äro tillgängliga för vanlig vård och uppfostran.

Att det under sådana förhållanden vore önskvärt, att å statsanstalt kunde mottagas 150 å 200 patienter (enligt Ådöförslaget) i stället för endast 100 å 124 (enligt Venngarnsförslaget), synes alldeles obestridligt.

Vad nyss anförts beträffande patientmaterialets beskaffenhet å en blivande statsanstalt borde vara tillräckligt för belysande av det ogrundade i talet om vårdens bedrivande »under friare former» såsom »kolonial-verksamhet» o. s. v. Då emellertid sådant på fullt allvar diskuterats, må ytterligare något härom anföras. Till stöd för sina funderingar i sådan riktning har man åberopat, att sådana friare vårdformer med framgång tillämpas vid Flodakolonien i Vemdalen samt av Frälsningsarmén å Kurön. Vad beträffar dessa båda vårdanstalter må till en början ihågkommas, att de äro anstalter för vård av frivilligt intagna, om vilkas lämplighet för anstalten med hänsyn till ålder, arbetsduglighet och uppförande man förut gjort sig underrättad. Dessa patienter hava sålunda i allmänhet mottagits såsom hoppgivande, äro följaktligen vitt skilda från de utvalt värsta, som komma att befolka statsanstalten.

Beräknas bör vidare, att de ifrågavarande båda enskilda anstalterna hava ett synnerligen isolerat läge, Flodakolonien i Härjedalens mest otillgängliga trakter med c:a 8 mils avstånd till järnvägsstation, Kuröanstalten på en ö i Mälaren. Härigenom har den med friare vårdformer starkt ökade risken för avvikande väsentligt förminskats. Vad slutligen själva kolonatverksamheten angår, så har denna sedan några år tillbaka

praktiserats vid Flodakolonien, såsom det vill synas med framgång. Men varpå beror denna framgång? Jo, därpå att man där noga aktat sig för vad somliga tyckas anse möjligt, nämligen att med svåra ettårs-patienter försöka ett kolonatexperiment. Först sedan särskild välartad patient under några år verkligen visat sig fullt pålitlig och arbetsduglig, ger man honom ett kolonat att försöka sina krafter på.

Så vitt jag kunnat finna, har man å Kurön ännu ej börjat någon kolonatverksamhet, som förtjänar detta namn. Man har börjat genomföra ett system med patienternas förläggande i små stugor med ett mindre antal patienter — märk väl med även en vårdare i varje. Dessa stugor grupperas tätt kring anstaltens administrations- och ekonomibyggnad, uppenbarligen för den lättnad ur kontroll- och ledningssynpunkt, som därmed vinnes. Så vitt känt är, har hittills icke varit tal om att låta några patienter på eget ansvar sköta sig själva. Patienterna äta och arbeta under ständig och gemensam tillsyn av frälsningsarméns funktionärer på platsen, som med rätta äro kända för sin förmåga att hålla regelrätt disciplin.

Huru man av dessa föredömen kan få fram något stöd för en statens kolonatverksamhet, synes fullkomligt obegripligt. För att förorda något sådant, måste man fullkomligt förbise sådana grundläggande faktorer i frågor, som att interneringstiden är ett, respektive — för de oförbättrliga, som ånyo interneras — två år samt att staten enligt alla utredningars resultat måste begränsa sin direkta vårdskyldighet till de *svåraste* fallen.

Yrkesutbild-
ning.

Alla vederbörande torde jämväl vara eniga därom, att anstaltsvårdens uppgift är att, såsom i interneringslagen säges, återföra patienten till ett nyktert och ordentligt liv; ävensom att det viktigaste medlet härför är att hos honom återföra lusten och förmågan att arbeta. Endast under sistberörda förutsättning kan patienten »sig redeligen försörja» efter interneringens slut. Av stor vikt är sålunda att sörja för patienternas sysselsättande under interneringstiden på lämpligt sätt. Klart är också, att sådant arbete bör beredas, som, så vitt möjligt, överensstämmer med patienternas anlag och yrke. Ordandet av patienternas arbete är sålunda en av de huvudfrågor, som måste klargöras vid planerandet av en anstalt.

Nu har från håll, där man synes göra anspråk på sakkunskap i fråga om alkoholistvård, med mycken iver framhållits, att tyngdpunkten måste ligga på jordbruksarbete samt att för sådant ändamål stora arealer jord böra finnas disponibla. Till en början må härtill anmärkas,

att det torde mindre vara speciellt jordbruksarbete än arbete i fria luften, som anses vara särskilt nyttigt.

För att emellertid belysa denna fråga med tillgängliga fakta torde böra erinras, att av våra hittillsvarande anstalter snart sagt *alla* äro försedda med särskilda lokaler för verkstads- eller annat innearbete, de flesta därjämte med trädgårdsanläggningar och växthus, medan endast några få bedriva egentligt jordbruksarbete. Vad kan nu anledningen härtill vara? I viss mån beror detta förhållande säkerligen på den omständigheten, att större jordareal kostar mera penningar och följaktligen är svårare att anskaffa. Men, kunde man då invända, eftersom man så livligt rekommenderar jordbruksarbete såsom det bästa, så borde det väl vara god affär att, då man mottager en mängd personer och fritt disponerar över deras arbetskraft, bruka jorden och vinna stor avkastning på denna väg. Ja, sådan borde konsekvensen vara, om ej resonnemanget vilade på den fullkomligt felaktiga utgångspunkten om jordbruksarbetet såsom det naturligaste och mest ekonomiska för alla dylika patienter. Den verkliga anledningen till att jordbruksarbete hittills endast förekommit i mindre utsträckning, torde framgå vid en undersökning av patienternas yrken. Tyvärr har icke fullständigt material för frågans belysande för tillfället stått till förfogande, varför här endast för vissa år och vissa anstalter återges uppgifter om antalet *jordbrukare och lantarbetare* bland patienterna:

Sans Souci 1913	2 av	28	inskrivna,
Eolshäll 1897—1906	28 »	257	»
Solvik 1908—1913	8 »	110	»
Floda 1911	2 »	28	»
Berga 1912	ingen »	25	»

Av samtliga dessa 448 patienter, vilkas yrkesfördelning sålunda kunnat konstateras, voro endast 40 eller ej fullt 9 % jordbrukskunniga. Av de övriga utgjorde yrkesarbetare och affärsmän de talrikaste grupperna. Detta resultat bör ju icke heller väcka någon förvåning, då man vet huru stadslivet lättare leder till alkoholism. Även om med visst fog kan sägas, att de nu varande anstalternas patientmaterial är av annat slag än den blivande *statsanstaltens*, så torde väl ingen tvekan kunna råda därom, att dennas *patienter i ännu högre grad eller så gott som uteslutande komma att rekryteras från städer och andra liknande samhällen*. Härav måste uppenbarligen bliva följden, att man så vitt möjligt förser anstalten med anordningar för yrkesarbetare av olika slag,

som möjliggöra för patienterna att helst inom egna yrken, i nödfall inom andra, bevara sin handaskicklighet samt vänjas vid verkstadens ordning. Främst gäller det ju att på platsen förfärdiga kläder och skodon för patienterna själva och vårdpersonalen samt redskap och inventarier för den stora anstalten och dess olika verksamhetsgrenar, vidare att ombesörja reparationer, bygga uthus o. a.

För städnings-, renhållnings- och andra handräckningsarbeten behöves ständigt ett större antal patienter o. s. v. Åtskilliga av nu nämnda arbeten måste naturligen utföras i det fria. Slutligen kommer frågan om trädgårds- och andra jordbruksarbeten. Såsom nyss visats, kommer endast ett fåtal av patienterna att vara förtrogna med sådant arbete, vadan man får förutsätta, att även en del därför främmande komma att användas därtill.

I anledning av vissa från alkolistanstaltskommittén framställda spörsmål överlämnade ordföranden i *föreningen Svenska alkoholisthem*, doktor C. Sebardt, en P. M., vari i förevarande ämne yttrades följande: »Arbetets art torde bero på anstaltens läge och storlek, men torde såsom allmän princip kunna uttalas, att såväl de vanligaste hantverken som ock trädgårds- och åkerbruksskötsel äro lämpliga arbetsgrenar». För att vidare få direkt kännedom om de erfarenheter, man gjort vid de alkolistanstalter, som med hänsyn till patientmaterial och läge kunna anses mest jämförliga med en blivande statsanstalt, har jag jämte ledamoten av riksdagens första kammare, herr Carl Ekman, i skrivelse till dessa anstalter hemställt om deras yttrande, bland annat rörande frågan om patienternas användande för jordbruksarbete. Följande svar härå hava kommit oss till handa.

Från anstalten *Solvik* å Styrö:

»Vid stiftelsen Solvik vårdas personer av allehanda yrken. Många av dem, som aldrig sysslat med jordbruksarbeten, visa tydlig aversion för desamma och kunna ej vänjas vid dem. Till lättare trädgårdsarbeten kunna de förmås, men aldrig till egentligt jordbruksarbete. Många bland dem kunna användas till vård av husdjuren, renhållning i djurens stallar o. s. v. Och på grund därav att en stor procent av patienterna på Solvik utgöres av personer, ovana vid och obenägna för egentligt jordbruksarbete, är det av största vikt, att verkstäder för allehanda yrken finnas att tillgå. De alkoholisthem, som uteslutande eller företrädesvis äro beroende på jordbruk, måste därför antingen välja sina fall med tanke härför eller sköta dem irrationellt. Då dessutom de allra flesta alkoholister komma från industrisamhällena och jämförelse-

vis få från egentliga landsbygden, är det tydligt, att för flertalet bliver jordbruksarbetet något nytt, oprövat, som för många passar illa.»

Från *Flodakolonien* i Vemdalen:

»Om vid en anstalt finns tillräcklig omväxling på jordbruksarbete — helst om nyodlings- och mosskulturarbete finnes vid sidan av det egentliga jordbruket — skall ganska säkert arbetare kunna utfinnas, så att alla vid anstalten mottagna personer få något, som de lämpa sig för.»

Från Frälsningsarméns anstalt å *Kurön*:

»Alkoholister av den typ, som behandlas å vår anstalt på Kurön, lämpa sig sällan till alla slag av jordbruksarbete, utan endast för vissa slag, såsom dikning, skogsarbete, trädgårdsskötsel, körslor, väganläggningar samt skötsel av stall och ladugård m. m.»

Från *Berga*:

»Då på Berga sällan jordbrukskunniga begära inträde, så kunna dess patienter användas endast för särskilda slag av jordbruksarbete.»

Vid planerandet av patienternas arbeten bör man ock taga i betraktande deras arbetsduglighet, särskilt förrän man engagerar sig i anordningar, som måste kräva viss prestationsförmåga för att kunna bedrivas. Redan en hastig eftertanke torde vara tillräcklig för att konstatera, hurusom alkoholister av det slag, att de måste tvångsinterneras, och särskilt sådana, som skola komma på statsanstalten, i allmänhet torde vara endast i ringa grad arbetsdugliga. De mera förhårdade och oförbätterliga, vilka torde bliva huvudparten, hava vanligen ock nått medelåldern, så att deras krafter men framför allt arbetslusten äro betänkligt förminskade. Vid ett studium av de frivilliga anstaltens årsberättelser finner man överallt klagomål över patienternas oduglighet och motvilja mot ordnat arbete. »Sömnlös, darrande, med förstörd mage, med bruten arbetsförmåga» — dylika skildringar finner man ofta.

Arbetsduglighet.

För att emellertid erhålla ett mera bestämt uttalande rörande värdet av patienternas arbetskraft tillfrågades de nyssberörda enskilda anstalterna även om deras arbetsduglighet, jämförd med vanliga fullgoda arbetares. De erhållna svaren följa här nedan:

Solvik: »Ett bland de starkast framträdande symptomen av kronisk alkoholism är bristande vilja och bristande förmåga att arbeta. I genomsnitt torde alkoholisters arbetsduglighet vara $\frac{1}{4}$ å $\frac{1}{5}$ av en normal persons.»

Flodakolonien: »Sedan vi de tre första månaderna utgallrat olämpliga patienter¹⁾, vilka av misstag kommit till oss och lämpligen böra behandlas å tvångsarbetsanstalt eller fattiggård, beräkna vi de övrigas genomsnittsduglighet till 75 % å fullgod arbetares under de två första åren.»

Kurön: »En genomsnittspatients arbetsduglighet i förhållande till en fullgod jordbruksarbetare kan beräknas till 25 %.»

På departementschefens anmodan har direktören vid tvångsarbetsanstalten å Svartsjö²⁾ uttalat sig rörande statsanstaltens förläggning och därvid förutsatt, »att de internerades arbetskraft är ungefär likvärdig med de å Svartsjö intagnas». Då man emellertid i detta yttrande (prop. s. 80) fåfängt söker några faktiska uppgifter rörande tvångsarbetsfångarnas arbetsduglighet (eller i övrigt rörande arbetsförhållandena å Svartsjö), har jag genom fångvårdsstyrelsens benägna medverkan lyckats erhålla vissa sådana uppgifter. I detta sammanhang vill jag endast anföra följande:

	Frågor.	Svar.
Fångarnas genomsnittliga arbetsduglighet i jämförelse med vanlig fullgod arbetares.	(a) vid handräckningsarbeten.	a) omkring $\frac{1}{3}$.
	(b) » yrkesarbeten.	b) något bättre.
	(c) » jordbruksarbeten.	c) omkring $\frac{1}{3}$.

Denna på faktiska förhållanden stödda undersökning torde med tillräcklig tydlighet utvisa, att man i allmänhet icke får skatta svårartade alkoholisters arbetsduglighet synnerligen högt samt att särskilt deras användbarhet för jordbruksarbete är mycket begränsad. Söker man endast tänka sig in i dessa människors arbetsprestation under diknings-, plöjnings- och skördearbeten i stark hetta, så torde man lätt komma underfund med, huru olämpligt och omöjligt det är tänka sig ett större jordbruks skötsel baserad på deras arbetskraft.

Behovet av personal.

Vid en närmare undersökning skall man också finna, att vid dylika anstalter, huru många patienter man än kan disponera för olika arbeten, det i själva verket är vård- och vaktpersonalen, som just vid

¹⁾ Vid en statsanstalt går utgallringen snarast i motsatt riktning, så att denna anstalt just får mottaga de »olämpliga».

²⁾ Direktör C. G. Reutercrona å Svartsjö hade jämte häradshövding J. Linders och doktor C. Sebardt (f. n. ordförande i föreningen Svenska alkoholisthem) i egenskap av justitiedepartementets sakkunniga år 1913 föreslagit Venn garn såsom plats för statsanstalten.

jordbruksarbeten får utföra en huvudsaklig del. I den av ordföranden för föreningen Svenska alkoholisthem till alkoholistanstaltskommittén avgivna promemorian anföres beträffande vårdpersonalens storlek vid enskilda anstalter, att »på varje anstalt bör finnas minst två vårdare och dessutom en på varje påbörjat 10-tal patienter, som överstiger ett antal av 15 patienter». Även i detta ämne tillfrågades vissa ovan nämnda enskilda anstalter, vilkas uttalanden här återgivas. På frågan, huruvida arbetet helt utföres av patienterna eller om vårdpersonal måste deltaga i och leda detsamma, anfördes följande:

Solvik: »Av flera orsaker måste arbetsledaren deltaga i arbetet, dels för att instruera de okunniga, dels för att pådriva de lata och med sitt exempel föreläsa de ovilliga. En ledare kan, om arbetet bedrivs på ett *begränsat* område, övervaka 10 à 15 stycken alkoholister.»

Flodakolonien: »Endast undantagsvis under de första åren. I själva arbetslagen inblanda vi en och annan duglig normal arbetare. Den egentliga arbetsledningen kan då anordnas som vid en större herrgård med inspektör och befallningsmän.

Det är önskvärt med en vårdare på var sjätte kolonist under första året, så långt som möjligt förbunden vid vårdpersonalens uppgifter med andra göromål, så att de vid sidan av sitt vårduppdrag anlitas som husfäder, sjukvårdare, bokhållare, arbetsledare o. s. v., varigenom personalen i sin helhet likväl ej behöver bli så stor.»

Kurön: »Vissa slag av jordbruksarbeten kunna anförtrös åt patienterna. I regel är dock nödvändigt, att arbetet ledes och övervakas av en arbetsledare. I sådana fall och vid utearbete kan en arbetsledare övervaka 5 patienter.»

Berga: »När patienterna arbeta på olika håll, behövs nog en arbetsledare för cirka 5 patienter.»

Dessa uppgifter, som förskriva sig från enskilda anstalter med ett jämförelsevis gott patientmateriel, torde icke vara i allo tillämpliga med avseende å de å en statsanstalt tvångsinternerade. Tack vare tillmötesgående från fängvårdsstyrelsen, stå emellertid uppgifter till buds från *Svartsjö*, som i detta avseende synes vara mest jämförligt. Under år 1913 utgjordes tvångsarbetsanstaltens personal av, förutom direktören, 1 kamrerare, 1 direktörsassistent, 1 jordbruksassistent, 3 uppsyningsmän, 6 överkonstaplar och 46 vaktkonstaplar eller tillsammans 57 personer. Då medeltalet å anstalten intagna per dag under året utgjorde 263, belöpte sig sålunda i genomsnitt 4,6 sådana per vårdare. Det meddelas vidare, att av dem i medeltal 94 per dag eller ungefär

35 % av hela antalet sysselsattes med jordbruksarbete. För samma ändamål användes samtidigt jordbruksassistenten, 1 uppsyningsman och 20 vaktkonstaplar eller omkring 39 % av personalen. Den enbart för jordbruksarbetets ledning och övervakande använda personalen belöpte sig sålunda till 1 per 4,3 vid detta arbete sysselsatta.

Då åkerarealen vid Svartsjö utgör 360 har och ett jordbruk av denna storlek i det närmaste kunde skötas enbart av de två befäls-personerna samt 20 man, som där nu hava anställning som vaktperso-nal, finner man, att de 94 vid jordbruket använda tvångsarbetarnas prestation är så gott som värdelös. Uppenbart är ock, att i samma mån man ökar jordbrukets kvantitativa omfattning, ökas ock kostnaderna — detta på grund av den stora vakt- och ledningspersonal, som i så-dana fall erfordras. Och dock bör med avseende å Svartsjö märkas, att såväl dess i viss mån isolerade läge på en större ö som ock tillgången till mycket hårda disciplinmedel samt den risk, som rymmare här ut-sätta sig för, måste anses underlätta bevakningen och förhindra fångars avvikande. Klart är å andra sidan, att om tvångsarbetsanstalten hade ett fullt isolerat läge, vaktpersonalens antal samt kostnaderna därför kunde minskas.

Tillämpar man nu de från Svartsjö vunna erfarenheterna på de föreliggande båda anstaltsförslagen, så finner man följande proportion mellan jordbruksarealen och för densamma anställd personal:

	Åkerareal. Har.	Anställd jord- brukspersonal.	Antal har per anställd personal.
Svartsjö	360	22	16
Venngarn	215 ¹⁾	5 ²⁾	43
Ådö	70	6 ³⁾	12

Härav framgår, att den anställda jordbrukspersonalen i regerings-förslaget beräknats till cirka $\frac{1}{3}$ av vad erfarenheten vid Svartsjö visat vara erforderligt, under det att anstaltskommitterade för Ådö beräknat samma personal något drygare än vid Svartsjö. Då Venngarn ur be-vakningssynpunkt otvivelaktigt är svårare än Svartsjö, finner man lätt orimligheten i personalförslaget för Venngarn. Att anstaltskommitte-rade däremot föreslagit så riklig personal på Ådö sammanhänger med

¹⁾ Prop. s. 86. Departementschefen synes dock med rätta något betänksam, om ej denna areal »i början är något för stor för ett rationellt utnyttjande av jorden för anstaltens räkning».

²⁾ Enligt prop. s. 70; extra personal oberäknad.

³⁾ Enligt anstaltskommitterades betänkande, s. 44; extra personal oberäknad.

deras övertygelse om att trädgårdsskötsel i stor skala är för patienterna lämpligare än grövre jordbruksarbete. Och direktören å Svartsjö torde väl vara ensam om sin mening (prop. s. 80) att »en rationellt och ekonomiskt driven trädgårdsanläggning numera ej gärna kan sysselsätta någon avsevärt stor personal». Påståendet, att jordmänen å Ådö icke lämpar sig för trädgårdsskötsel, är icke riktig.

Det är emellertid ej endast beträffande den för jordbruket avsedda personalen som regeringsförslaget är alldeles otillräckligt utrustat. Beträffande patienter av det slag, statsanstalten skall inrymma, är det en ofrånkomlig skyldighet ej blott att, såsom interneringslagen inskräpper, förekomma sprittillförsel, utan ock söka förhindra deras avvikande och skydda de kringlevande. Med det läge, Venngarnsanstalten skulle få, erbjuder denna uppgift naturligtvis de största svårigheter. Skall den emellertid i någon mån kunna fyllas, så erfordras härför en väl organiserad och talrik vaktpersonal. Vad personalens antal angår, torde icke mycken ledning kunna hämtas från de nu arbetande enskilda anstalterna med deras valda patientmaterial. Även i fråga om hela vård- och vaktpersonalens storlek synes Svartsjö erbjuda de närmaste jämförelsepunkterna.

	Hela vakt- personalen.	Antal vårdade.	Antal vårdade per vårdare.
Svartsjö.....	57	263	4,6
Venngarn.....	16	100	6,3
Ådö	18	100	5,5

För Ådöförslaget hava således anstaltskommittéer ansett sig kunna, med hänsyn till anstaltens isolerade läge samt den jämförelsevis något mindre jordarealen, räkna med något mindre vårdpersonal än vid Svartsjö. Men att man för Venngarn, som har det ur vakt synpunkt ofjämförligt sämsta läget och där jordarealen blir relativt större, kan räkna med nära 50 % mindre vårdpersonal än Svartsjö, synes icke vara försvarligt; i allt fall går det icke att tillämpa i praktiken.

Om det över huvud skall kunna bli tal om effektiv kontroll å patienterna samt ordentlig skötsel av jordbruket, måste vid Venngarn den beräknade jordbrukspersonalen minst ökas från 5 till 12 man och den egentliga vårdpersonalen (husfader och vårdare) från 7 till 12 man.

Uti den beräkning över statsanstaltens driftskostnader, som verkstälts av civildepartementets sakkunniga och återgivits i propositionen

Avlöning.

(s. 67) upptages posten avlöningar till 30,000 kronor. I en senare gjord specificerad beräkning (prop. s. 70) har emellertid detta belopp reducerats till 27,000 kronor. Departementschefen synes acceptera denna nedsättning av lönesumman, men ändrar likväl ej utgiftsstatens slutsumma, enär posten »belysning» »torde vara väl lågt beräknad» (s. 95). Man får sålunda utgå från den förutsättningen, att departementschefen för sin del godkännt den å s. 70 upptagna lönestaten, som slutar å 27,000 kronor. (För Ådö föreslogo anstaltskommittéerade 31,350 kronor). Enligt vad nyss visats, måste emellertid vårdpersonalen å Venngarn ökas med minst 12 man, av vilka 7 jordbrukskunniga. Enligt de tillämpade lönenormerna skulle de sistnämnda vardera hava 600 kronor kontant jämte fri bostad, de övriga 800 kronor och allt fritt. Lönestaten skulle härmed höjas med 8,200 kronor kontant, vartill kommer tvånget att för dem tillhandahålla bostäder, vilket blir en dyrbar affär.

Även i andra avseenden erbjuder personalförslaget i propositionen betänkliga svagheter. Så har man satt avlöningen för maskinisten till blott 1,200 kronor mot 1,500 kronor, som av anstaltskommittéerade beräknats i deras Ådöförslag. Dessutom har man trott sig kunna undvara särskild eldare, vilket naturligtvis vid en så stor anläggning med ångpannor på tvenne håll samt dessutom arbetskrävande belysningsanordningar icke är möjligt. En duglig maskinist, kompetent att på egen hand utföra reparationer av rör och maskindelar m. m., står helt visst ej att få för lägre lön än 1,500 kronor. Lönestaten bör sålunda ökas med 300 kronor för maskinisten och 600 kronor för anställande av eldare, dennes vivre oberäknat.

Vidare hade anstaltskommittéerade i sitt Ådöförslag upptagit en syssloman med 3,000 kronors lön för ekonomivården i allmänhet och särskilt anstaltens och jordbrukets bokföring, vården av inventarier och förråd, patientavgifternas indrivande och i övrigt förhandlingar och skriftväxling med andra anstalter, nykterhetsvården, vårdföreningar o. s. v. rörande patienters mottagande, överflyttning, utskrivning, arbetsanställning, övervaka o. d. För dessa uppgifters fyllande föreslås nu i Venngarnsförslaget en bokhållare med 1,600 kronors lön. Då man betänker, att jordbruket vid Venngarn får en omfattning, som enbart för sig kunde kräva en bokhållare, och då därtill kommer det omfattande arbete och stora ansvar, som blir förenat med den närmaste vården om dess ekonomi, så torde det vara klart, att man här måste anställa en person med sysslomans avlöning. Denna uppgår i allmänhet vid läns-lasaretten, där göromålen självklart äro långt mera begränsade, till om-

kring 3,000 kronor förutom bostadsförmåner. Stundom tillkommer här särskilt anslag till skrivarbeten, för vilka emellertid vid statsanstalten patienter komma att anlitas.

Även det beräknade beloppet av 2,000 kronor för läkare vid Venn-garnsanstalten är otvivelaktigt för lågt. Läkaren lär icke kunna be-söka anstalten mindre ofta än 3 gånger i veckan och därvid uppehålla sig å anstalten minst 3 timmar; han skall nämligen därvid medhinna noggrann undersökning av nykomna patienter och deras intagnings-handlingar, behandling av sjuka såväl bland patienterna som bland personalen, kontroll över patienternas vård och arbeten, anteckningar i journaler rörande deras sjukdomsförhållanden och tillstånd, påverkan på patienter som behöva sådan samt slutligen tillsyn å de sanitära förhål-landena och anordningarna vid anstalten. Om en gynnsam tillfällighet så fogar, att ortens läkare kan användas och får vederbörligt tillstånd att åtaga sig det tidskrävande uppdraget, så lärer dennes resekostnad och arvode enligt gällande taxa icke täckas av beloppet 2,000 kronor. Än mindre blir detta fallet, om läkaren måste tagas från Stockholm eller Uppsala. Lekararvudet måste sålunda ökas med minst 1,000 kronor.

Enligt vad nu visats får följaktligen lönestaten för Vennugarnsför-slaget ökas med:

för 7 arbetskarlar	kronor	4,200: —
» 5 vårdare	»	4,000: —
» maskinisten samt en eldare	»	900: —
» sysslomannen (ökning)	»	1,400: —
» läkaren (»)	»	1,000: —
eller tillhopa kronor		11,500: —

Hela avlöningsstaten för en statsanstalt å Venngarn skulle enligt denna icke för höga beräkning uppgå till 38,500 (i st. f. 27,000) kronor.

Berättigade erinringar kunde även göras mot andra i driftkalkylen för Venngarnsförslaget upptagna belopp, t. ex. att för »underhåll och anskaffning av jordbruksinventarier, inköp av utsäde, foder m. m.» be-räknats *samma* belopp som anstaltskommittén angivit för det endast $\frac{1}{3}$ så stora jordbruket å Ådö. Det må emellertid vara nog att här endast öka den i propositionen (sid. 67) angivna slutsumma för utgifterna, 103,000 kronor, med det ovan omnämnda tillägget å lönestaten, därvid sålunda utgifterna komma att sluta på 114,500 kronor. Därmed kommer *statens årliga tillskott till anstaltens drift* att ökas från 25,500 till 37,000 kronor, vilket innebär en årskostnad av 370 kronor per patient.

Årskostnad.
Venngarn.

Ådö. Till jämförelse må erinras, att enligt anstaltskommitténs försiktigt avvägda förslag en statsanstalt å Ådö skulle kräva ett *årligt tillskott av staten om 28,500 kronor*, motsvarande en statens *årskostnad per patient av 285 kronor*.

Beräkning för
anstalterna
utvidgade.

Det torde vara för frågans bedömande av vikt att även uppställa en beräknad kalkyl över driften vid de båda föreslagna anstalterna, under förutsättning att de båda utvidgas så långt ske kan utan ombyggnad (alternativ c) i det föregående).

Venngarn.

Om enligt alternativ c) Veungarnsanstalten utvidgades till sin högsta vårdkapacitet utan nybyggnad, skulle den enligt vad ovan visats kunna inrymma 124 eller i något mer avrundat tal 125 patienter. En sådan mindre ökning (25 %) torde icke påkalla någon väsentligare höjning i avlöningskontot, antag sålunda endast med 1,500 kronor eller till 40,000 kronor. En under denna förutsättning uppgjord driftkalkyl, däri vissa proportionella höjningar skett å poster för förbrukningsartiklar m. m., ger till resultat, att det årliga tillskottet av statsmedel blir 36,875 kronor eller 296 kronor per patient.

Ådö.

Beträffande däremot Ådöanstalten, vars patientantal enligt alternativ c) skulle avsevärt ökas, måste naturligtvis avlöningsstaten höjas. Följande förändringar torde sålunda böra vidtagas i densamma: föreståndarens (och läkarens) lön ökas med 1,000 kronor, predikantens med 500, sysselmannens med 500, den inre och yttre arbetsledarens med resp. 200 eller tillhoppa 400, avlöningarna för extra personal med 1,500, varjämte tillkomma för en bokhållare (som dock måhända kan ersättas av patienter) 1,200 kronor samt fritt vivre, 8 vårdare å 600 eller tillhoppa 4,800, 2 köksbiträden å 250 eller tillhoppa 500 samt 2 biträden för tvätt och bageri å 250 eller tillhoppa 500. Hela ökningen blir sålunda 10,900 kronor och avlöningskontots slutsumma 42,250 kronor. Utföres sedan driftkalkylen i sin helhet finner man, att vid Ådöanstaltens utvidgning för 200 patienter det årliga statstillskottet blir, sedan hänsyn tagits till de ökade patientavgifterna, 30,000 kronor eller 150 kronor per patient.

Resultatet av den gjorda undersökningen rörande statens blivande kostnader för anstaltsdriften kunna sammanfattas i följande tablå:

Statens tillskott till anstaltens drift.			
		Summa.	Per patient.
		Kr.	Kr.
Venngarn	{100 patienter	37,000	370
	{125 »	36,875	296
Ådö	{100 »	28,500	285
	{200 »	30,000	150

En jämförelse mellan förslagen i fråga om statens årskostnader ger sålunda vid handen, att Ådöförslaget blir absolut taget 7,000 à 9,000 kronor billigare per år samt att dess kostnad per patient blir 25 à 50 % billigare än enligt regeringsförslaget.

När alkoholistanstaltskommittén tog i tu med frågan om statsanstaltens organisation, var det en av dess första åtgärder att taga kännedom om förhållandena vid våra hittillsvarande svenska anstalter. Vad då genast föll i ögonen var, att särskilt de nyare synbarligen strävat att få ett så isolerat läge som möjligt. Kurön och Solvik voro förlagda till öar, Hernöanstalten till en halvö, som genom ett smalt näs står i förbindelse med fastlandet, och Flodakolonien i Vemdalen är belägen i en avlägsen och synnerligen svårtillgänglig trakt av Härjedalen. På dessa platser fann man ock, hurusom just det avskilda området möjliggjorde lättare vårdbehandling ute i det fria utan användande av allt för stor vaktpersonal. Kommitterade funno sig med stöd härav böra söka en plats, som erbjöd det isolerade lägets självklara fördelar utan att vara svårtillgänglig för den trafik, som behöver förekomma. När så genom vederbörande domänmyndigheters medverkan uppmärksamheten fästes på Ådö och platsen, liksom åtskilliga andra, underkastats närmare undersökning, befanns densamma vara i ovanligt hög grad och ur alla synpunkter synnerligen lämplig. De försök till kritik av platsens användbarhet, som sedermera framkommit och väsentligen härröra från håll, där man redan förut engagerat sig för Venngarn, synas icke vara av beskaffenhet att påkalla något vidare bemötande utöver vad i vederbörligt sammanhang redan framhållits. Återgivas må dock här de uttalanden, som på anmodan gjorts från vissa enskilda anstalter rörande spörsmålet, huruvida ett enskilt läge för en anstalt, t. ex. på en ö, underlättar bevakningen under arbetet och minskar behovet av bevakningspersonal:

Anstaltens
förläggning.

Solvik: »Ja, i högsta grad.»

Flodakolonien: »En ö, väl bevakad, kan ju vara gagnelig så till vida, att risken för spritsmuggling blir mindre, men att inskränka på vårdare torde medföra, att de elakartade elementen finge för stor makt för att sätta sin prägel på anstalten.»

Kurön: »För att underlätta bevakningar och nå ett gynnsamt resultat i vården av alkoholister är det av mycket stor betydelse, för att icke säga en nödvändighet, att anstalten har ett avskilt läge, och lämpar sig en ö säkerligen bättre än någon annan plats.»

Berga: »Givetvis».

Ådö. I största korthet må rörande Ådöförslaget här ytterligare endast tilläggas:

att Ådö erbjuder fullt tillräcklig och god jord för det jordbruk och den trädgårdsskötsel, som ur patienternas arbetes och en förnuftig ekonomis synpunkter kan erfordras, även med patientantalets ökning till 200;

att ön under minst $\frac{3}{4}$ av året — d. v. s. hela den tid, då patienterna kunna användas till utearbete i större omfattning och då större risk för avvikande föreligger — är effektivt isolerad från den omgivande trakten;

att det cirka 500 meter långa Ådösundet visserligen icke är bredare än 90 å 150 meter, men djupt och med ganska stark strömsättning samt så beläget, att det lätt kan övervakas från vaktstugan vid färjan ¹⁾;

att ön genom sin naturskönhet verkar synnerligen tilltalande och upplivande;

att ön erbjuder de utmärktaste byggnadsplatser, där anstaltsbyggnaderna kunna sammanföras på ett praktiskt sätt;

att ön ligger avsides från de stora stråkvägarna, men dock äger goda kommunikationer — landsväg 1 mil till Sparreholms och Skebo-kvarns järnvägsstationer ²⁾, sjövägen 2 mil till Sparreholms järnvägsstation o. s. v.

Venngarn.

Beträffande åter Venngarn äro de lokala förhållandena sådana:

att jordegendomen är alldeles för stor för att kunna med fördel skötas av anstalten;

¹⁾ Om så finnes lämpligt, kan utan svårighet någon av personalbyggnaderna förläggas till sundets smalare del och strandslutningen avsättas till trädgårds- och planteringsland.

²⁾ För kuriositetens skull må erinras, att föreningen Svenska alkoholisthem (prop. s. 60) finner Ådö ha för avlägset läge från järnvägsstation. I stället förordas Venngarn, beläget 1,6 mil från närmaste station Märsta!

att anstaltens blivande område skulle begränsas endast på en sida av vatten (vilket här av departementschefen tydligen anses förmånligt) men i övrigt av flere kilometers terräng;

att anstaltens läge — 5 km. från Sigtuna, där sprit- och ölförsäljning äger rum men effektivt polisväsende saknas, samt med landsvägen Sigtuna—Uppsala löpande genom anstaltsområdet — ur synpunkten av patienternas kvarhållande samt avhållande från sprittillförsel och gamla stallbröders inflytelser är det nästan sämsta tänkbara, vadan sålunda varken patienternas uppfostran eller de kringboendes skyddande kan på ett försvarligt sätt tillgodoses;

att anstaltsvårdens utbredning på ett stort antal byggnader, de flesta uppförda för andra ändamål, och över ett vidsträckt område måste föranleda särskilda svårigheter¹⁾ och ökad personal och årskostnader; samt

att användandet av en mängd gamla byggnader i längden kommer att medföra från början oberäknade kostnader för reparationer och kompletteringsarbeten.

Av vad jag nu anfört torde framgå, att statsanstaltens förläggning till Ådö i enlighet med alkoholistanstaltskommitterades förslag innebär en i nästan alla avseenden bättre lösning av frågan än regeringsförslaget. Visserligen kan den första anläggningskostnaden åtminstone på papperet ställa sig billigare vid Venngarn. Men å sistnämnda plats erhåller man en anstalt med mycket mindre vårdkapacitet, mycket högre driftskostnader och i många synpunkter synnerligen olämpliga anordningar.

Det torde böra erinras, att därest statsanstalten icke får tillräcklig vårdkapacitet eller nog betryggande anordningar, därav komma att föranledas avsevärda kostnader, som falla på statsverket. Enligt interneringslagens §§ 10 och 22 skall staten nämligen bestrida kostnaderna för avvikna patienters återhämtande samt för vård på annat sätt av sådana farliga alkoholister, som omhändertagas av polismyndighet och ej få rum på anstalt. Måste dessa behandlingssätt av farliga alkoholister komma till användning i något större omfattning, bliva statens kostnader uppenbarligen avsevärda.

Uppmärksammas må ock, att domänstyrelsen (prop. s. 72) framställt den fordran, att domänfonden beredes ersättning med det belopp, som kan anses motsvara den använda kronoegendomens värde.

¹⁾ Erinras må endast, att flertalet förråder skulle förläggas till slottet — ej till anstaltsbyggnaden, där de skola användas. Platsen för den senare är ej bestämd; den föreslagna platsen är belägen flere hundra meter från slottet.

Häremot inlägger departementschefen (s. 88) en gensaga ur budgetteknisk synpunkt. Huru denna speciella fråga bör bedömas är en sak för sig. Säkert är i alla händelser, att enligt Venngarnsförslaget skulle för anstaltens behov användas en kronoegendom med ett kapitalvärde, som med minst hundratusen kronor överstiger värdet av kronoegendomen Ådö. Det torde vara så mycket större skäl att vid en ekonomisk jämförelse mellan förslagen även inberäkna jordens kapitalvärde, som riksdagen redan på Kungl. Maj:ts förslag beslutat till egna hem försälja en mindre del av Venngarnsgodset (värderad till 76,995 kronor).

Jag vill slutligen tillägga, att endast trängande skäl eller avsevärda ekonomiska intressen kunna tillräckligt motivera att man, på sätt i propositionen föreslagits, disponerar över ett kulturmonument och historiskt minnesmärke sådant som Venngarn.

Då slutligen anstaltskommitténs förslag föreligger i lika utarbetat skick som regeringsförslaget och dess realiserande sålunda icke medför något ökat uppskov med interneringslagens ikraftträdande, får jag, under hänvisning till vad ovan anförts, hemställa,

att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition i ämnet,

dels beslutar förlägga den blivande statsanstalten för alkoholister till Ådö kronoegendom i Helgesta socken av Södermanlands län,

dels ock för anstaltens anordnande på extra stat för år 1915 anvisa 550,000 kronor eller det mindre belopp, som vid skälig jämkning kan befinnas nödigt, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1914 av tillgängliga medel utanordna erforderligt belopp.

Stockholm den 10 juli 1914.

J. M. Juhlin.